

В.А. Ромашко, С.А. Скорый

Близнец-2: Скифский аристократический курган в Днепровском правобережном Надпорожье

Дніпропетровськ: Пороги, 2009. — 251 с.

Кургани вищої скіфської аристократії це, без перебільшення, найвизначніші археологічні пам'ятки доби раннього заліза Європи, які за розмірами і вмістом поховального інвентарю не мають рівних. Через це вони завжди привертали увагу не тільки фахівців, а й широких кіл громадськості, зацікавлених історією нашої країни. Якщо абстрагуватися від курганів скіфської знаті раннього часу, які зосереджені в Прикубанні та на Ставропілщині, то основним регіоном концентрації найвражаючих скіфських поховальних па'яток є Нижнє Подніпров'я.

Останнім часом була видрукувана низка наукових праць, присвячених їхньому детальному аналізу. Зокрема, це такі монографії як «Курган Солоха» (Манцевич 1987), «Товста Могила» (Мозолевський 1979), «Мелитопольський курган» (Тереножкин, Мозолевський 1988), «Чертомлык (скифский царский курган IV в. до н. э.)» (Алексеев, Мурзин, Ролле 1991), «Курганы скифского Герроса IV в. до н. э. (Бабина, Водяна и Соболева Могила)» (Мозолевський, Полин 2005). На жаль, ще не видані матеріали кургану Огуз, Гайманової Могили (Бідзіля 1971) і Бердянського кургану (Болтрик, Фіалко, Чередниченко 1994; Мурзін, Фіалко 1998; 1998а).

Нині до робіт, присвячених поховальним пам'яткам вищої скіфської верхівки, додалася ще й фундаментальна монографія В.А. Ромашка та С.А. Скорого, де подані результати дослідження кургану Близнюк 2 на південній околиці м. Дніпропетровськ. Без сумніву, знайдені там матеріали, особливо чудові грецькі вироби з різьбленої кістки і деталі оздоблення саркофагу, що вражають витонченістю, не дозволяють сумніватися, що там був похований один з можновладців Скіфії.

Публікаційна частина монографії, що супроводжується численними якісними ілю-

страціями та додатками, написаними фахівцями суміжних дисциплін, не викликає жодних зауважень. Так само є безсумнівним і висновок, що в кургані був похований правитель, підвладні якому скіфські племінні об'єднання контролювали Дніпровський шлях вище його порогів. Можна погодитися і з датуванням кургану — останні десятиріччя V ст. до н. е.

Ніхто не заперечуватиме, що кожний степовий курган, де був похований вельможа, зводили силами всіх його підлеглих. Через це шабель, котрий займав той чи інший правитель, визначається працезатратами, докладеними на спорудження його усипальниці. Зрозуміло, найпростішим способом є поділ курганів за їхньою висотою. Свого часу Б.М. Мозолевський (1979, с. 157) поділив кургани скіфської знаті за висотою на чотири групи, хоча й зауважив, що не можна визначати ранг небіжчика, виходячи лише з розмірів курганної споруди.

Якщо слідувати за розрахунками дослідника, то курган Близнюк 2 за висотою відноситься до групи II (від 5,7 до 7,5 м). Проте варто відзначити, що скіфські кургани V ст. до н. е. за розмірами (крім кургану Солоха), безперечно, поступаються величезним «пірамідам Степу» другої половини IV ст. до н. е. Тож треба врахувати три супровідні кінські могили, унікальний саркофаг та інші залишки досить пишного поховального інвентарю. Мабуть, автори монографії мають сенс, вбачаючи в чоловікові, шляхетному скіфові, що був похований в кургані Близнюк 2, не верховного царя Скіфії останніх десятиріч V ст. до н. е., а базилевса — очільника однієї з її частин.

З «легкої руки» А.Ю. Алексеева (1994) стало привабливо пов'язувати того чи іншого вельможу, похованого у визначному кургані, з реальними історичними особами, імена яких збереглися в писемних джерелах. Проте цьому заважають дві обставини: ми достеменно не

знаємо роки життя цих осіб, а, по-друге, можемо датувати кургани скіфської аристократії з точністю до 20—25 років.

Певну вразливість такого підходу демонструє й рецензована монографія. Якщо А.Ю. Алексєєв у зазначеній роботі спробував пов'язати два поховання в кургані Солоха з царськими братами Оріком і Октомасадом, то Т.М. Кузнецова (2001) запропонувала вважати похованням Орі-

ка центральну могилу Бердянського кургану. Нині В.А. Ромашко та С.А. Скорий пропонують пов'язати саме з Оріком курган Близнюк 2. Ця версія нова й цікава, але, зрозуміло, що це лише ще одна гіпотеза.

Загалом же, маємо добротну наукову працю, що буде в нагоді багатьом скіфознавцям сьогодення та майбутнього.

В.Ю. МУРЗІН

Алексєєв А.Ю. К идентификации погребений кургана Солоха // Тез. докл. Междунар. конф. «Проблемы скифо-сарматской археологии Северного Причерноморья». — Запорожье, 1994. — С. 7—9.

Алексєєв А.Ю., Мурзин В.Ю., Ролле Р. Чертомлык (скифский царский курган IV в. до н. э.). — К., 1991.

Бідзіля В.І. Дослідження Гайманової Могили // Археологія. — 1971. — 1. — С. 44—56.

Болтрик Ю.В., Фиалко Е.Е., Чердниченко Н.Н. Бердянский курган // РА. — 1994. — № 3. — С. 140—156.

Кузнецова Т.М. Исторические персонажи и скифские курганы // Боспорский феномен: колонизация региона, формирование полисов, образование государства. Мат-лы Междунар. конф. — СПб., 2001. — Ч. II. — С. 141—150.

Манцевич А.П. Курган Солоха. — Л., 1987.

Мозолєвський Б.М. Товста Могила. — К., 1979.

Мозолєвський Б.Н., Полин С.В. Курганы скифского Герроса IV в. до н. э. (Бабина, Водяна и Соболева Могила). — К., 2005.

Мурзін В.Ю., Фіалко О.Є. Архітектура Бердянського кургану // Археологія. — 1998. — № 2. — С. 82—93.

Мурзін В.Ю., Фіалко О.Є. Зброя з Бердянського кургану // Археологія. — 1998а. — № 3. — С. 103—112.

Тереножкін А.И., Мозолєвський Б.Н. Мелитопольский курган. — К., 1988.

Надійшла 18.09.2010